

Метеленко Н. Г.

доктор економічних наук, професор
Інженерний інститут Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна

СИСТЕМНІ КРИЗИВ ЕКОНОМІЦІ ПРОМИСЛОВОГО РЕГІОНУ: ІДЕНТИФІКАЦІЯ У НАПРЯМУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Дослідження процесів поширення кризових явищ в різних сферах економіки України, що супроводжуються підвищенням ступеня невизначеності розвитку будь – яких подій у суспільстві; поява викликів та загроз політичного, економічного, техногенного, суспільного характеру – все це свідчить про потребу негайної розробки дієвих заходів з удосконалення організаційно-економічних механізмів функціонування підприємств промисловості. Запорізька область є промисловим регіоном, в якому функціонують підприємства переважно галузі машинобудування та металургійної галузі, тобто регіон насичений великими промисловими підприємствами, завдяки ефективному функціонуванню яких здійснюється міський розвиток, оновлюється інфраструктура міста, розвивається соціально-побутова сфера, створюються робочі місця та підвищується добробут населення регіону.

В останні 20 років в Запорізькій області відбувались негативні структурні зрушення, які у підсумку привели до переважного підвищення частки дешевої сировинної продукції з низькою доданою вартістю та значного зниження частки високотехнологічної економічно багаторазово вигіднішої продукції з високою доданою вартістю. Тобто, галузь машинобудування поступово руйнувалась та її продукція ставала все більш неконкурентоспроможною як на вітчизняному, так і на зарубіжному ринках. Проте, деякі металургійні підприємства регіону зберегли ринки збуту продукції та успішно функціонують, але це підприємства, що випускають продукцію, яка на міжнародних ринках використовується у якості сировини для високотехнологічних виробництв. Таким чином, промислові стратегія і політика з моменту здобуття Україною незалежності фактично не передбачали заходів щодо збереження існуючих промислового, інтелектуального, освітнього, кадрового потенціалів країни. В таких умовах стихійний, тобто не керований, не регульований і не прогнозований органами державної влади перехід вітчизняної економіки на «вільні» умови господарювання призвів до безповоротних втрат у промисловості. Йдеться не тільки про руйнування та ліквідацію окремих раніше ефективних підприємств, а й про знищення деяких галузей і підгалузей промисловості.

Впродовж тривалого періоду часу, а саме до 2008 р., промислові підприємства машинобудування були експортоорієнтованими з обсягом експорту 60 – 70% від загального обсягу продажу продукції, тобто підприємства мали право на відшкодування ПДВ; отримували валютну виручку; мали широку географію постачань продукції; рентабельність товарної

продукції перевищувала 30%; фінансування виробничого розвитку та впровадження інноваційних технологій здійснювалось за рахунок власних коштів; стабільна державна підтримка дозволяла отримувати державні замовлення на виробництво продукції, що сприяло формуванню портфеля замовлень та завантаженню виробничих потужностей.

Прояв кризових явищ восени 2008 р. спонукав до реалізації відповідних антикризових заходів на українських теренах[1]. В цілому уряд розробив та направив до Верховної ради понад 160 законопроектів, що мають антикризовий характер. За оцінками аналітиків до основних зовнішніх чинників, що вплинули на формування кризових явищ 2008 – 2009 рр. слід віднести такі: світове падіння попиту на металургійну продукцію більш ніж в 2 рази, що спричинило значне падіння ціни на цю продукцію. Внаслідок цього значно скоротилася частка експорту і відповідно валютних надходжень, відповідно зменшилися обсяги виробництва. На міжбанківському ринку зріс попит на долар і курс долара змінювався з 5,6 у вересні 2008 р. на 6,8 у листопаді 2008 р., до 10,0 у другій половині грудня 2008 р., а з кінця січня 2009 року стабілізувався на рівні 8,3 грн. за 1 долар США. Такі коливання курсу валют негативно вплинули на зовнішньоекономічну діяльність експортоорієнтованих підприємств що стосується як їх закупівельної діяльності, так і комерційної діяльності з продажу готової продукції.

Загалом заходи антикризового спрямування, які здійснювалися в Україні з вересня 2008 р., можна поділити на: заходи з фінансової стабілізації (регулювання фінансового сектора, підтримка банківського сектора, валютне регулювання, покращення структури платіжного балансу); заходи макроекономічного регулювання (вплив на реальний сектор економіки, захист та стимулювання національного виробника, підтримка внутрішнього попиту); заходи соціальної політики (соціальний захист населення, стримування безробіття).

В цей же період окреслились системні проблеми підприємств машинобудівної галузі, які полягають у наступному: починаючи з 2008 року питома вага експорту продукції підприємств складає не більше 37%, що негативно позначилось на процесах мобілізації власних оборотних коштів; посилення політичної кризи та погіршення взаємовідносин між Україною та РФ призвели до подальшого скорочення потреби у продукції підприємств на енергоринку РФ; починаючи з 2009 р. основними покупцями вітчизняного електричного устаткування стають державні підприємства; взаємовідносини з державними підприємствами характеризуються тендерною процедурою закупівель, що унеможливорює формування ринкової гнучкої цінової політики.

Кризи 2008 – 2009 рр. і 2013 – 2014 рр. позначились на інфляційній складовій; серед основних чинників стрімкого зростання цін були такі: стрімка та обвальна девальвація гривні; адміністративне підвищення житлово-комунальних тарифів; нестабільність фінансового ринку України, починаючи з 2009 р. призвела до фінансової кризи та неспроможності підприємств промисловості обслуговувати кредитні ресурси; окреслені фінансові втрати неминуче призвели до

стійких збитків впродовж тривалого періоду, що викликало втрату фінансової стійкості більшості промислових підприємств Запорізького регіону.

В обидва кризові періоди (2008 – 2009 рр. і 2013 – 2014 рр.) фінансові результати діяльності у промисловості демонстрували стрімкий обвал[2].

Економічною передумовою тривалої збиткової діяльності промислових підприємств (втратою економічної безпеки) є низька, у порівнянні з європейською продукцією, конкурентоспроможність продукції вітчизняного виробника. Це питання навіть не одного десятиріччя, тому його вирішення можливе лише за умов: повного переоснащення виробничих систем (обладнання) промислових підприємств; впровадження новітніх технологій; використання прогресивних матеріалів; розробки нових видів продукції, що потребує значних капіталовкладень.

Розглядаючи промислове підприємство як відкриту соціально-економічну систему, ідентифікувати рівень економічної безпеки доцільно в кожній функціональній складовій підприємницької діяльності: виробничій, комерційній, фінансовій, управлінській та складовій сталого розвитку. Відновлення економічної безпеки у промисловості це складний та довготривалий процес, який потребує системного підходу, тому і функціональні сфери ідентифікації економічної безпеки промислового підприємства доцільно розглядати з системних позицій, ґрунтуватись вони повинні на процесному підході, а процеси – здійснюватись та удосконалюватись з урахуванням постійного моніторингу впливу систематизованих чинників.

Література

1. Глобальна фінансова криза 2008 року. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>(дата звернення 14.04.2020).

2. Україна: від кризи до кризи. URL: http://razumkov.org.ua/upload/ukraine-vid_kryzy_doKryzy.pdf (дата звернення 15.04.2020).

Філіпішина Л. М.

доктор економічних наук, професор

Буханець В. О., студентка

Національний університет кораблебудування ім. адмірала Макарова
м. Первомайськ, Україна

БІЗНЕС-МОДЕЛІ ТА СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Проблеми економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності в умовах інформаційно-технологічної революції можуть бути вирішені за допомогою ефективних стратегій інноваційного розвитку. В умовах динамічного розвитку ринкового середовища, в якому функціонує підприємство, єдино правильним напрямом розвитку підприємства залишається інноваційний. Під інноваційною стратегією, як правило, розуміють погоджену сукупність інноваційних рішень, що здійснюють